

Taeniapion rufulum nieuw voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Brentidae)

K. ALDERS & TH. HEIJERMAN

ALDERS, K. & TH. HEIJERMAN, 1999. *TAENIAPION RUFULUM* NEW FOR THE DUTCH FAUNA (COLEOPTERA: BRENTIDAE). – *ENT. BER., AMST.* 59 (5): 71-74.

Abstract: *Taeniapion rufulum* is recorded for the first time from The Netherlands. A large number of specimens was swept from *Urtica urens* on an untilled field near Helden, province of Limburg. Male and female genitalia of *T. rufulum* and its sisterspecies, *T. urticarium*, living on *Urtica dioica*, are figured.

K. Alders, Venlosingel 32, 6845 JB Arnhem.

Th. Heijerman, sectie Diertaxonomie, Landbouwniversiteit Wageningen, Postbus 8031, 6700 EH Wageningen.

Inleiding

Van het genus *Taeniapion* komen in het Palaearctische gebied zeven soorten voor, die leven op Urticaceae (Alonso-Zarazaga, 1990). In Midden-Europa worden twee soorten aangetroffen, *Taeniapion urticarium* (Herbst) en *T. rufulum* (Wencker) (Behne, 1994). De eerste is in Midden-Europa de meest verbreide en was tot nog toe de enige soort van het genus in Nederland. Ze is niet zeldzaam op grote brandnetel (*Urtica dioica* L.) en komt verspreid door het hele land voor.

Op 30 en 31 mei, en 1 juni 1998 sleepten we een groot aantal exemplaren van *T. rufulum* van kleine brandnetel (*Urtica urens* L.) op een braakliggende akker in de omgeving van Helden (Limburg).

Herkenning

De verschillen tussen *Taeniapion rufulum* en *T. urticarium* - zie bijvoorbeeld Dieckmann (1977) en Behne (1994) - zijn niet erg groot. Ook zijn beide soorten zijn nogal variabel in kleur, kleurpatroon, vorm en lengte van de snuit, grootte van de ogen en andere kenmerken die wel gebruikt worden ter onderscheiding van beide soorten. Als gevolg van deze variatie zijn er in het verleden door Wagner (1918) drie geografische rassen of subspecies van *T. rufulum* beschreven (zie bijvoorbeeld Dieckmann, 1977). Volgens Dieck-

mann (1977) en Gønget (1997) is de taxonomische status van deze subspecies meer of minder twijfelachtig. Volgens de laatste zijn de kenmerken die in eerdere sleutels zijn gebruikt niet allemaal even betrouwbaar en is er niet één bepaald kenmerk waarmee beide soorten met zekerheid gedetermineerd kunnen worden. Hij geeft vervolgens een aantal nieuwe kenmerken, waaronder kwantitatieve, en gebruikt deze in zijn sleutel. Onze exemplaren voldoen niet alleen aan de beschrijving van *T. rufulum* in Dieckmann (1977) en Behne (1994), maar ook aan die van Gønget (1997). Vanwege de grote overeenkomst tussen beide *Taeniapion*-soorten hebben we de exemplaren van *T. urticarium* van het Zoölogisch Museum te Amsterdam, het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden en onze eigen collecties, nog eens goed bekeken. In dit materiaal troffen we geen exemplaren van *T. rufulum* aan.

Omdat volgens Gønget (1997) ook de genitaalkenmerken aan enige variatie onderhevig zijn, beelden we hier het mannelijke en het vrouwelijke genitaalapparaat af van zowel *T. urticarium* als van *T. rufulum* (fig. 1-10). Ook Alonso-Zarazaga (1990: fig. 251-258) geeft afbeeldingen van het mannelijk genitaal van beide soorten: het lijkt erop dat er geringe verschillen tussen beide soorten te zien zijn, vooral in de vorm van het tegmen, maar ook in de vorm van de penis zelf en vooral de top ervan. Onze afbeeldingen wijken in geringe mate af van die van Alonso-Zarazaga (1990); dit kan

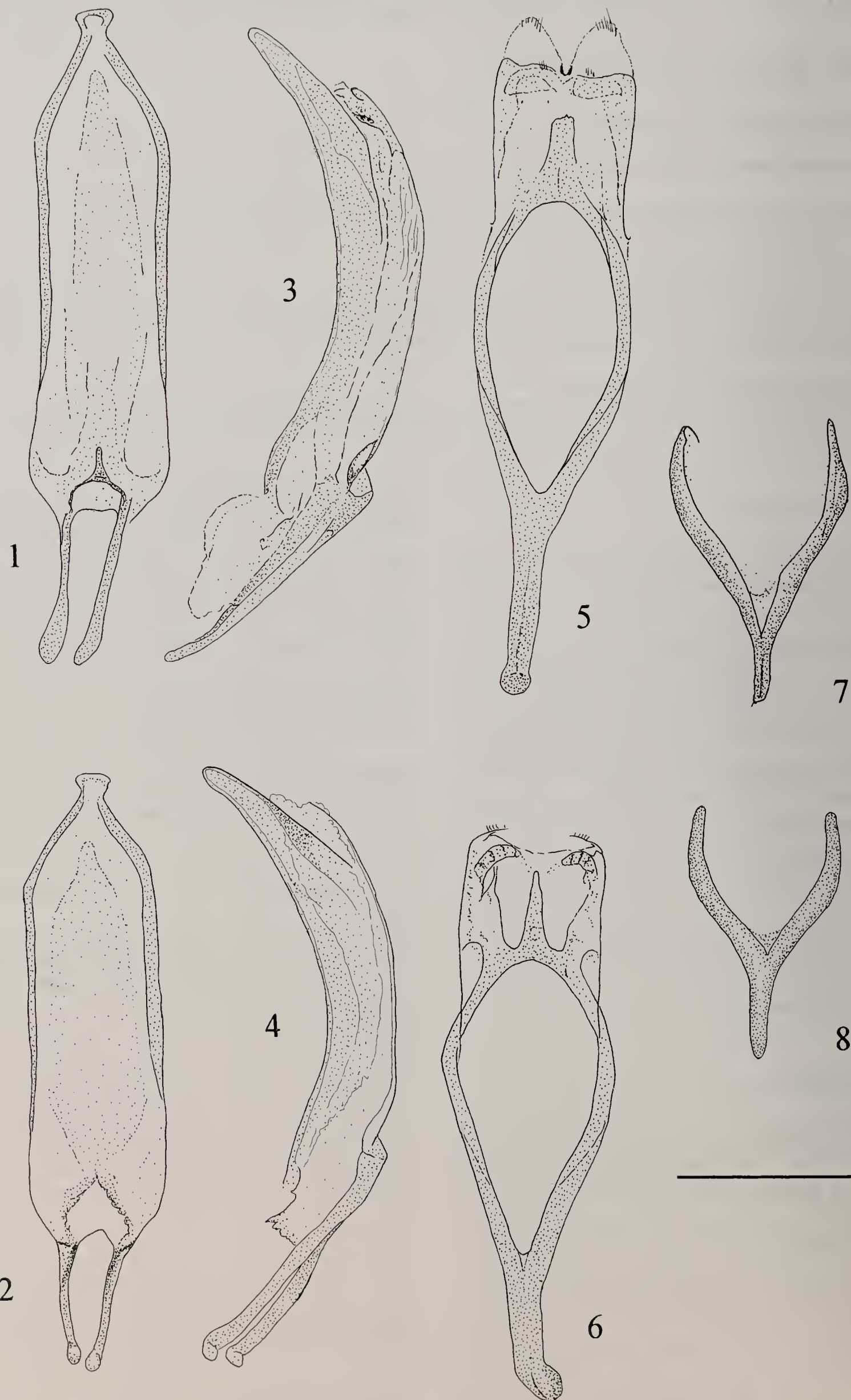

Fig. 1-8. Mannelijk genitaal. 1, 3, 5, 7, *Taeniapion urticarium* (Rhenen, 7.v.1998); 2, 4, 6, 8, *T. rufulum* (Helden, 1.vi.1998); 1-2, penis, dorsaal; 3-4, penis, lateraal; 5-6, tegmen, dorsaal; 7-8, spiculum gastrale (schaal = 0,2 mm).

gedeeltelijk het gevolg zijn van de gebruikte prepareer- en/of tekentechniek, maar ook van de door Gønget (1997) genoemde (geografische) variatie. De hier gepresenteerde afbeeldingen (fig. 1-10) laten in ieder geval zien dat noch het mannelijk, noch het vrouwelijk genitaal gebruikt kan worden om beide soorten te onderscheiden.

Biologie

Volgens Dieckmann (1977) leeft *Taeniapion urticarium* op *Urtica dioica* en *T. rufulum* monofaag op *U. urens*. Meldingen van *T. urticarium* op *U. urens* zouden berusten op verwisseling met *T. rufulum*. Hoffmann (1958) en Köstlin (1973) noemen echter voor *T. rufulum* (= *Apion (Taeniapion) rufulum* Wencker & *Apion (Taeniapion) rufulum* ssp. *zoufali* Wagner) ook nog *Urtica pilulifera* L. als voedselplant. Gønget (1997) schrijft, zich baserend op een mondelinge mededeling van Alonso-Zarazaga, dat de voedselplantrelaties van beide soorten onvoldoende bekend zijn en dat, tenminste in Zuid-Europa, de verschillen mogelijk niet zo scherp zijn als door Dieckmann (1977) aangegeven.

Taeniapion rufulum is bekend van het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Europa; binnen Europa komt hij niet voor in de noordelijke landen, wel is hij bijvoorbeeld bekend

van Polen en een aantal Oost-Europese landen; de soort is niet bekend van Denemarken, Engeland en ook niet van Frankrijk ten noorden van Parijs (Hoffmann, 1958; Dieckmann, 1977; Hansen, 1996; Gønget, 1997). In Duitsland is de soort na 1950 waargenomen in diverse regio's; het dichtstbijgelegen is het gebied van de Neder-Elbe (Köhler & Klausnitzer, 1998). Volgens Gønget (1997) komt de soort wel voor in Nederland; hij geeft echter geen referenties op. Bij navraag deelde Hans Gønget mij mee dat de informatie over het voorkomen in Nederland gebaseerd was op persoonlijke communicatie met iemand uit Duitsland, en dat hij zelf geen exemplaren afkomstig uit Nederland zag; het is volgens hem daarom niet uit te sluiten dat er sprake is van verwarring met *T. urticarium*.

Dieckmann (1977) merkt op dat *T. rufulum* in de voormalige DDR kennelijk alleen aangetroffen wordt in gebieden waar de voedselplant op een zandige bodem voorkomt. Kleine brandnetel is - ook bij ons - een soort van ruderaal plaatsen als bemeste droge bouwlanden, moestuinen, persvoer- en mesthopen en ruderaal plekken in de duinen (Van der Meijden, 1996) en komt dus meestal voor in de buurt van bebouwing, zoals boerderijen, en op kwekerijen. Omdat keververzamelaars volgens Dieckmann (1977) niet gewoon zijn om "in und am Rande von Dörfern zu keschern" is

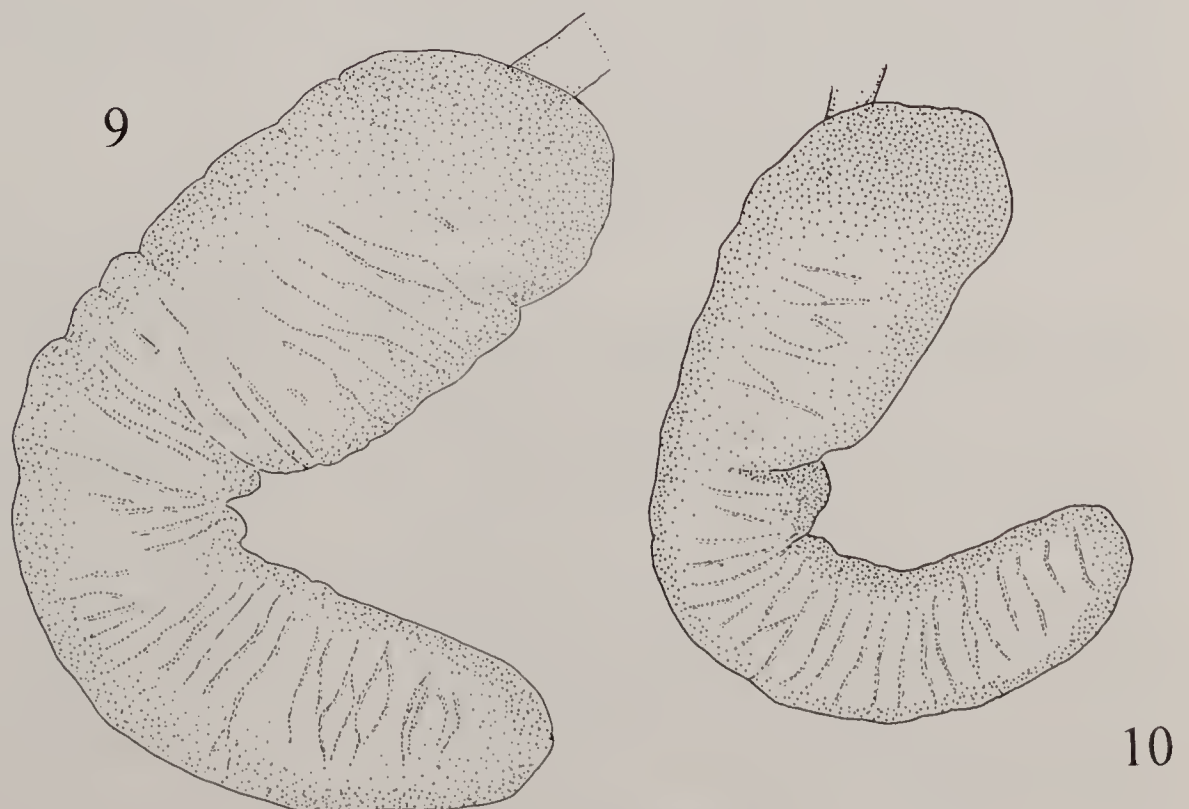

Fig. 9-10. Vrouwelijk genitaal, spermatheca. 9, *Taeniapion urticarium* (Rhenen, 7.v.1998); 10, *T. rufulum* (Helden, 1.vi.1998) (schaal = 0,05 mm).

de soort mogelijk algemener dan nu uit de verspreidinggegevens lijkt.

Literatuur

- ALONSO-ZARAZAGA, M. A., 1990. Revision of the supra-specific taxa in the Palearctic Apionidae Schoenherr, 1823 (Coleoptera, Curculionoidea). 2. Subfamily Apioninae Schoenherr, 1823: Introduction, keys and descriptions. – *Graellsia* 46: 19-156.
- BEHNE, L., 1994. Familie Apionidae. In: *Die Käfer Mitteleuropas* (G. A. Lohse & W. H. Lucht, eds) 3. Supplementband mit Katalogteil: 184-246. Goecke & Evers, Krefeld.
- DIECKMANN, L., 1977. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera - Curculionidae (Apioninae). – *Beiträge zur Entomologie* 27: 7-143.
- GØNGET, H., 1997. The Brentidae (Coleoptera) of Northern Europe. – *Fauna entomologica Scandinavica* 34: 1-289.
- HANSEN, M., 1996. Katalog over Danmarks biller. – *Entomologiske Meddelelser* 64: 1-231.
- HOFFMANN, A., 1958. Coléoptères curculionides, troisième partie. – *Faune de France* 62: 1208-1839.
- KÖHLER, F. & B. KLAUSNITZER (EDS), 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. – *Entomologische Nachrichten und Berichte (Dresden)*, Beiheft 4: 1-185.
- KÖSTLIN, R., 1973. Beiträge zur Insekten - Faunistik Südwestdeutschlands. Coleoptera, Apion. Mit einem Anhang über Apion-Funde ausserhalb des eigentlichen Beobachtungsgebietes, soweit sie kontrolliert werden konnten. – *Mitteilungen entomologischer Verein Stuttgart 1869 E.V.* 8: i-iii, 1-198.
- MEIJDEN, R. VAN DER, 1996. *Heukels' Flora van Nederland*: 1-679. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- WAGNER, H., 1918. Apion-Studien I (Col. Curcul.). – *Supplementa Entomologia* 7: 1-111.

Geaccepteerd 10.ix.1998.